

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

На правах рукопису

Добрянська Ірина Василівна

**ТВОРЧИСТЬ ІВАНА СВІТЛИЧНОГО В
УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ КІНЦЯ 50-Х — 70-Х
РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ**

Спеціальність 10.01.01 — українська література

Автореферат
дисертації на здобуття вченого
ступеня кандидата філологічних наук

Львів --- 1997

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української літератури
Тернопільського державного педагогічного університету.

Науковий керівник — доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії літератури і
порівняльного літературознавства
Тернопільського державного
педагогічного університету
Гром'як Р. Т.

Офіційні опоненти — доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української літератури
ім. Михайла Возняка Львівського
державного університету ім. Івана Франка
Салига Т. Ю.

— кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української літератури
Чернівецького державного університету
ім. Юрія Федьковича
Косяченко В. Т.

Провідна установа — Київський державний лінгвістичний
університет, кафедра теорії та історії
світової літератури

Захист відбудеться "19" листопада 1997 року о 10 год.
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.04.04.12. у Львівському
державному університеті ім. Івана Франка (290601, м. Львів, вул.
Університетська, 1).

З дисертацією можна познайомитися у бібліотеці Львівського
державного університету ім. Івана Франка.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради *З.М. Терлак* З.М. ТЕРЛАК

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00738242 (Q)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність праці. Дослідження теоретико-літературознавчої, літературно-критичної, поетичної, перекладацької творчості Івана Світличного має принципове значення для розуміння історії духовного розвою українців, оскільки він був однією із центральних фігур руху українських шістдесятників. І. Світличний висував ідеї про необхідність оновлення науки про літературу в Україні на основі розмежування категорій філософії, естетики і теорії літератури; обґрунтування суспільного ідеалу з позиції національної ідеї, а не класової значимості; переосмислення функцій літературно-художньої критики; розгляду української літератури у європейському контексті.

Літературна діяльність І. Світличного вже тоді привернула увагу широкого кола читачів, літературознавців-дослідників. Однак після першого арешту в 1965 році його літературознавчі, критичні статті були вилучені з літературного обігу, а ім'я замовчувалося. Творчість письменника, його громадська діяльність впродовж другої половини 60-х – 80-х років досліджувалася лише в діаспорі. Однією з перших ґрунтовних праць про І. Світличного була монографія О. Зінкевича¹. У ній аналізується літературознавчо-критична діяльність І. Світличного з кінця 50-х - до середини 60-х років. Про входження І. Світличного в літературу зрілим майстром йдеться у дослідженнях Г. Костюка та Уляни Пелех. У цьому зв'язку ними звернена увага на ранні праці літератора. Творчість І. Світличного у діаспорі висвітлювалася І. Кошелівцем, І. Качуровським, Наталею Ливицькою-Холодною, Анною-Галею Горбач, П. Роєнком, Яром Славутичем та іншими. Його спадщина стала предметом вивчення в Україні лише у 90-х роках. До неї звернулися І. Дзюба, Михайлина Коцюбинська, Вал. Шевчук, В. Іванисенко та інші. Таким чином, наукове вивчення творчості І. Світличного в Україні стало можливим з кінця 80-х – початку 90-х років. Літературознавчу, критичну, поетичну, перекладацьку, як і правозахисну діяльність І. Світличного в Україні

¹ Зінкевич О. З генерації новаторів: Світличний і Дзюба. - Торонто, 1967. - 244 с.

почали висвітлювати передусім його соратники І. Дзюба, Михайлина Коцюбинська, М. Косів, А.Шевченко, Вал. Шевчук. За характером – це переважно спогади і стислі оцінки його творчого доробку. Цих авторів цікавила насамперед ідеологічна орієнтація творів І. Світличного, його роль в дисидентському середовищі. І. Світличний – письменник (зокрема як літературний критик, поет і перекладач) вичерпно (незважаючи на статті Елеонори Соловей, А. Ткаченка, М. Москаленко) ще не охарактеризований. У дисертації Інни Онікієнко аналізується частина поетичної спадщини І. Світличного – провідні мотиви в'язничної лірики у їх зіставленні з в'язничною поезією І. Калинця та В. Стуса. Оригінальний поетичний доробок, переклади і переспіви та навіть такі важливі праці, як “Біля початків соціалістичного реалізму”, “Шевченко та український романтизм”, “Духовна драма Шевченка” не були ще предметом спеціального наукового розгляду. Таким чином, відсутність цілісної праці про багатогранну творчість І. Світличного у взаємозв'язку і взаємозумовленості всіх її аспектів, а також суперечності в оцінках його окремих творів, нерозв'язаність цілого комплексу проблем, які спричинили появу літературного феномена І. Світличного - все це визначає **актуальність** реферованої дисертації.

Зв'язок роботи з науковими планами. Дослідження виконувалося в руслі комплексної теми “Історія і поетика еміграційної та в'язничної української літератури”, яку розробляють літературознавці Тернопільського державного університету. Тему дисертації узгоджено з бюро Науково-координаційної ради “Класична спадщина і сучасна художня література” при Інституті літератури ім. Т. Шевченка НАН України від 9.11.1992 року.

Мета пропонованої дисертації – здійснити синтетично-аналітичне дослідження творчості І. Світличного (саме такого методу він послідовно дотримувався у своїх теоретичних та критичних працях), його цілеспрямованої участі в літературному процесі кінця 50-х – 70-х років. Для її досягнення ставилися такі **завдання**: систематизувати оцінки літературно-критичного характеру його

статей, поетичних творів, перекладів та переспівів; окреслити особливості літературознавчої концепції; визначити роль І. Світличного у виробленні теоретико-естетичної бази для новаторів 60-х років; з'ясувати мотиви та жанрові особливості його лірики; встановити ступінь співзвучності його перекладів і переспівів з власною творчістю та суспільно-естетичними зацікавленнями.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній вперше в українському літературознавстві системно досліджено багатогранну літературну діяльність – теоретичну, літературно-критичну, поетичну, перекладацьку спадщину І. Світличного. Зокрема проаналізовано зредагований автором примірник “Гратованих сонетів”, який мав появитися друком під назвою “Кожен день – Великдень”. До наукового обігу введено ряд праць І. Світличного, які не аналізувалися дослідниками його творчості, а також матеріали з родинного архіву Світличних. У дисертації розглядається роль цієї незвичайної особистості у формуванні молодого покоління українських письменників.

Об'єктом дослідження стали опубліковані й невідомі твори І. Світличного (літературознавчо-критичні статті, оригінальна поезія, поетичні переклади, переспіви, листи), статті, присвячені творчості письменника дослідниками діаспори, України, спогади друзів, хроніка подій руху шістдесятників, що була відображена в пресі.

Практичне значення дисертації зумовлюється можливістю використання її матеріалів для глибшого вивчення феномена шістдесятництва, його нонконформістського характеру та вироблення ним філософсько-естетичної концепції літератури європейського зразка із виразним суспільним (національним) ідеалом.

Матеріали дослідження можуть бути використані у шкільному курсі літератури ХХ століття, при читанні лекцій з новітньої української літератури у вузі, у спецкурсах та спецсемінарах з творчості І. Світличного та з історії літературної критики, а також при написанні курсових та дипломних робіт.

Апробація роботи. Основні положення дисертації лягли в основу повідомлення на звітних наукових конференціях викладачів та студентів філологічного факультету Тернопільського державного педагогічного інституту: “Літературно-критична діяльність І. Світличного” (1992), “В'язнична лірика І. Світличного” (1994), “Жанрова специфіка в'язничної лірики І. Світличного” (1996); на науково-практичній конференції “Державна ідеологія в сучасній Україні” у м. Києві (“Невольничя поезія Івана Світличного в українському відродженні”, 1994); на науковій конференції “Творчість Івана Драча в контексті духовного і національного відродження в другій половині ХХ століття” у Тернополі (“Літературознавчі оцінки творчості І. Драча 60-х років І. Світличним”, 1996); на другій Всеукраїнській науково-теоретичній конференції “Духовна і науково-педагогічна діяльність І. І. Огієнка в контексті українського національного відродження у м. Кам'янці-Подільському (“Гратовані сонети” Івана Світличного. Дві редакції збірки, 1997); на Українсько-Польському симпозіумі “Проблеми трансформації в гуманітарній, соціально-економічній та науково-освітній сферах” у м. Тернополі (“Іван Світличний - перекладач з польської літератури”, 1997). Положення реферованої дисертації викладені у восьми публікаціях. Їх апробовано в лекційному курсі для студентів філологічного факультету Тернопільського педагогічного інституту (1996-1997 н.р.).

Дисертацію обговорено на спільному засіданні кафедри української літератури і кафедри теорії літератури та порівняльного літературознавства Тернопільського державного педагогічного університету.

На захист виносяться такі положення дисертації:

1. І. Світличний ввійшов у літературу і літературну науку ґрунтовно підготовленим фахівцем – зрілим майстром. Про це свідчать його статті раннього періоду літературної діяльності “Багатство життя і одноманітність мотивів” (1955), “На грані нового життя” (1957), “Адвокати фальшивих цінностей” (1958) тощо.

2. Ідеї перебудовчого характеру літератури в час хрущовської “відлиги”, що виходили від І. Світличного, становлять струнку літературознавчу концепцію. Це насамперед заперечення шаблону і стереотипів у художніх творах та вульгаризаторського прочитання класики, відпрацювання проблем реєпції літератури і літературно-художньої критики, обґрунтування творчого методу і заперечення методу соціалістичного реалізму як історично зумовленого світовою (в тому числі українською) класикою.

3. Задуми теоретичного характеру І. Світличний найуспішніше проводив через критичні статті – рецензії, розлогі огляди поточного літературного процесу. Яскравими зразками таких публікацій є “Людина приїздить на село...”, “Боги і наволоч”, “Все є, і нічого зайвого” тощо.

4. Боротьба на ґрунті естетики та літературної критики мала далекосяжні політичні наслідки. Заперечення того, що літературі “нав’язувалося” комуністичною ідеологією, стало виходом у політичну боротьбу, наслідки якої простежуємо і сьогодні.

5. В’язнична лірика І. Світличного – феноменальне явище української літератури, що засвідчує його послідовність у протистоянні панівному тоді політичному режимові. “Мотив героїчного чину” “Ґратованих сонетів” (Інна Онікієнко) – це насамперед його наполеглива внутрішня праця за незалежність від страху. Звільнення від страху забезпечує продовження боротьби.

6. Вибір сатиричного сонета – невипадковість у в’язничній ліриці І. Світличного. Ця поетична форма давала можливість використовувати ефективні прийоми та засоби, відпрацьовані у критичних статтях.

7. “Поетичний пошук”, кропітка редакторська робота над збіркою “Ґратовані сонети” засвідчує про І. Світличного як шліфувальника слова.

8. Його поетичні переклади та переспіви співзвучні з проблематикою та ідейним звучанням власних поетичних творів та літературознавчо-критичних статей.

Структура і зміст дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел, обіймає 173 сторінки тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі дається огляд критичної літератури та спогадів про І. Світличного як теоретика, літературного критика, поета та перекладача, обґрунтовується вибір теми дисертаційного дослідження, її актуальність, мета, завдання, анується наукова новизна, визначається практичне значення дисертації.

Перший розділ – “Літературознавча концепція І. Світличного” – складається з п'яти параграфів. На підставі аналізу літературознавчо-критичної спадщини І. Світличного у першому параграфі цього розділу (“Входження в літературу і літературну науку”) мова йде про його концептуальну, цілеспрямовану участь у літературному процесі кінця 50-х – початку 60-х років.

Своєрідною візитною картою І. Світличного як філолога-новатора були перші його публікації “Багатство життя і одноманітність мотивів”, “Адвокати фальшивих цінностей” та інші, належно поціновані дослідниками в діаспорі (О. Зінкевичем, Г. Костюком, І. Качуровським, Уляною Пелех). На наш погляд, саме вони вирозуміло поставилися до І. Світличного як вихованця радянської філологічної школи з її марксистсько-ленінською методологією, що творив у радянських умовах, поступово долаючи догми і стереотипи соцреалізму. Названі автори праць про І. Світличного більше орієнтувалися на те, які ідеї утверджував початкуючий літератор, а не на кого він посилався, кого цитував. Марксистська база естетичних цінностей – це те, чого не міг відрізу переглядати молодий автор, тому свідомо її використовував, тонко ревізуючи. Зрештою, вміння “надавати рухові опору подвійного, відповідно до існуючих реалій характеру – офіційного і нелегального” виявилось і в літературній практиці².

² Горинь Б. Двигун руху шістдесятників // Літературна Україна. - 1996. - 8 липня.

І. Світличний руйнував догмати партійного диктату, стереотип мислення, шаблон і схематизм сюжетів у ряді статей, присвячених аналізу поточного літературного процесу (про це йдеться у параграфі “Проти шаблону і стереотипів”). До них належать “Людина приїздить на село...”, “Боги і наволоч”, “Все є, і нічого зайвого”. У цих статтях І. Світличний виступав проти характерного для 60-х років чиношанування літературних авторитетів, твори яких не можна було критикувати, тільки хвалити.

Дисертант дійшла висновку, що і в художній практиці й літературознавстві загалом І. Світличний послідовно дотримувався принципу історизму, обстоював національну своєрідність та естетичну неповторність художніх явищ. Він впливав на формування цілого покоління митців-шістдесятників. До арсеналу засобів впливу на зростання молодих талантів він залучав кращі зразки “із забутої спадщини” українців і світової літератури (параграф “Дослідження творчої лабораторії молодих”).

У ряді статей, присвячених творчості Тараса Шевченка, І. Світличний зробив успішну спробу зняти соціально-вульгаризаторське кліше з творів Кобзаря, розвінчав фальсифікацію його творів. Підсумковою працею цієї проблемно-тематичної групи є його стаття “Духовна драма Шевченка”. У ній критик коректно, делікатно, тонко підводив читачів до бажаних висновків, що виходили за межі поетичного світу Тараса Шевченка: “Драма та – не в долі однієї людини, хоча б і святого лицаря, а в тому, що юродивим його зробили самі ж юродиві, заради яких і підніс руку святий лицар на сатрапа-капрала. Це ті самі “люде”, з якими поет зайшов у конфлікт уже давно і воював проти них невтомно, воював проти них, але водночас і за них і часто себе не відмежовував від них”³ (параграф “Нетрадиційне прочитання Шевченкового “Кобзаря”).

Літературознавча концепція І. Світличного формувалася на основі критичного освоєння філософії Гегеля в її естетичному переломленні російською реальною критикою, але відразу

³ Світличний І. Духовна драма Шевченка // Світличний І. Серце для куль і для рим:

корегувалася ідеями О. Потебні та його послідовників з харківської школи філологів. Проблема відображення дійсності в художньому образі вони розглядали в нерозривному зв'язку з питанням сприйняття образу і твору читачами, які довершували створений автором образ і твір на підставі його тексту. До цієї "двоєдиної проблеми" за радянських часів привернув увагу вчених О. І. Білецький у статті "Об одной из очередных задач историко-литературной науки (изучение читателя)" (1922), в якій йшлося про роль читача в історико-літературному процесі. Як аспірант академіка О. Білецького І. Світличний проблему читача актуалізував у кінці 50-х – на початку 60-х років, у часи панування в українському літературознавстві однобічного гносеологізму і лєнінської теорії відображення. Рецепція стала конструктивною ланкою його соціоестетичної системи в теоретичному і практичному планах. Відкрито обстоюючи принципи М. Добролюбова в критиці, І. Світличний постійно нагадував досвід О. Потебні, І. Франка, О. Білецького, застерігав проти нехтування проблемами художності, естетичної своєрідності літератури (тому так гостро критикував філософів і лінгвістів, які спрощували багатогранність художньої творчості), але в умовах цензурного гніту розвивав "реальну" літературну критику, використовував історико-літературознавчі розвідки для "наштовхування допитливих читачів" на власні роздуми про важливі суспільні проблеми, про долю українського народу в складі СРСР. Тому його літературознавча концепція, торкаючись питань, які в Європі склали ядро рецептивної естетики, мала органічну дотичність з політикою, була суспільно заангажованою, що добре відчули і зрозуміли комуністичні ідеологи та каральні органи СРСР. І. Світличний в ув'язненні й на заслання стійко переживав свою "духовну драму", як свого часу Т. Шевченко, не втративши витонченого естетичного смаку, утілював свою літературознавчу концепцію в поетичну форму, "ґратовані поезії" та переклади з інонаціональних літератур.

У другому розділі - "В'язнична лірика – І. Світличного", який складається із чотирьох параграфів, аналізується "поетичний пошук" митця, редакторська робота над текстами першої збірки "Гратовані сонети", робляться спостереження за жанровими особливостями його поезії в'язничного періоду, визначаються її мотиви.

В'язнична лірика І. Світличного – своєрідна художня документалістика тоталітарної системи з її репресивними інституціями – судочинством і тюрмою. У ній звучить осуд насильницького державного режиму. І такі мотиви характерні насамперед для поезій із циклів "Камерні мотиви", "Безбожні сонети", "Музи і грації", "Мефісто-Фауст". В'язнична лірика І. Світличного – це поезія "дисидента у законі", який в ув'язненні не піддався тискові репресій і провокацій. Виборовши для себе духовну незалежність, він і громадською діяльністю, і поетичною творчістю сміливо продовжував естафету руху опору. Його свободолюбива поезія "з-за ґрат" повністю відповідала духовному станові автора. Це вірші сильної і цілеспрямованої натури, яка глибоко усвідомлювала свою участь у протистоянні "вселенській робінзонаді". Відвоювання власної свободи за стінами в'язниці – свідчення героїчного духу поета. Ставши повністю незалежним від страху і, таким чином, відчувши повну свободу, І. Світличний у своїх поетичних творах підносить проблему боротьби за свободу для всіх "посполитих". Ідеалом перемоги у цій боротьбі є "язичницька весна".

Усвідомлюючи, що український народ "завжди в'язень", який добровільно сам будує для себе тюрми, поет швидше констатував прикрий факт, аніж співчував своїм співвітчизникам. Ефективнішим він вважав слово докору "інертній масі", для якої всі ролі заздалегідь розписані. Він ганьбив безініціативних, хто душу свою готовий покласти на плаху. Символом найвищого благочестя, пошани і гордості для І. Світличного була "козацька голова – на палі" (параграф "Мотиви в'язничної лірики І. Світличного"). Становлення в'язничної лірики, система її жанрів, текстологічна праця автора над нею, історія публікацій свідчать, що це явище незвичайне.

Улюблений жанр І. Світличного – сонет – органічно відповідав стилеві його мислення. Полемічна гострота в'язничних сонетів

І. Світличного розвивається із поставленої тези, що нею є відомий вислів чи літературна ремінісценція. Найчастіше вона сформульована чи закладена в епіграфі, яким, як правило, є рядки з поезії Т. Шевченка, Лесі Українки, В. Симоненка, В. Стуса, І. Драча, О. Пушкіна, М. Лермонтова, О. Блока, а також Святого Письма. У другій та третій строфах полеміка сягає особливої напруги, супроводжується різкими інвективами і здебільшого завершується справжнім вибухом емоцій. Продовжуючи і розвиваючи традицію І. Франка, І. Світличний утвердив сатиричні сонети, не відмовившись від натуралістичних штрихів. В'язничну лірику І. Франка та І. Світличного можна вважати художньою документалістикою своєї доби, автентичним свідченням ув'язненого про умови перебування у в'язниці. Однаковість життєвих реалій витворила подібність стану душі – передумови творчого процесу, налаштованість на однаковий творчий лад. Цим, очевидно, продиктований вибір самого сонетного поетичного жанру і його стильові особливості.

Спостереження за творчою лабораторією І. Світличного-поета дають підставу вважати, що мотивацію вибору сонетного жанру він пов'язував також із турботою про розширення жанрових можливостей української лірики. І. Світличний неодноразово закликав у своїх літературознавчо-критичних статтях розширювати жанрові виміри поезії. Вибудований ряд літературних імен, які мають безпосередній стосунок до твору “Сонет” (Данте – Пушкін – Зеров), переконує у такій мотивації.

Характерною особливістю в'язничного сонета І. Світличного і зокрема сатиричного сонета, є безапеляційність, категоричність оцінок, тверджень, що забезпечується насамперед такими формальними засобами, як афористична образність, яка часто досягається зниженою лексикою з широко вживаними вульгаризмами, жаргонізмами (параграф “Жанрова специфіка в'язничної лірики І. Світличного”).

Жанрова система поезії І. Світличного, якщо виходити з нормативних, усталених у поетиці канонів, начебто небагата: кілька поем, здебільшого сонети, зрідка – тріолет, рондель. Поза тим – вірші, структуру яких визначало ліричне переживання – рефлексія.

Та різновиди канонічних жанрів – оригінальні, не запозичені, хоча зорієнтовані на сучасні поетові традиції. Поєми О. Твардовського, Е. Межелайтіса, А. Малишка, Б. Олійника, як і Т. Еліота, О. Тарнавського в часи І. Світличного мали вже не багато подібного за своєю структурою не тільки до епічних, а й ліро-епічних творів поемного типу. Ліричні поеми І. Світличного побудовані за зразками цієї тенденції, хоч і відштовхувалися від досвіду Є.Плужника, М. Рильського, П. Тичини, не стали ні стилізаціями, ні наслідуванням, бо кристалізували індивідуальний досвід поета-літературознавця, що увібрив у свою свідомість художній досвід майстрів. Жанр, як типова структура твору, сумірного з певним світобаченням, оформляє індивідуальний погляд письменника на світ, але не оздоблює його візерунками. Вже “Рідний корінь” був ліричною поемою, тому і здався декому добіркою віршів. Структурно такими є поеми “Архімед”, “Рильські октави” і “Курбас”, але інтертекстуальним тяжінням вони – різні, бо породжені іншим літературним контекстом, іншою традицією. Те ж стосується і сонетів І. Світличного. До яких би циклів вони не входили, структурно вони залишаються канонічними сонетами з тими чи іншими формальними модифікаціями, але за змістовно-формальним обличчям, інтонаційно-образним ладом, не кажучи вже про ідейний пафос, вони позначені печаттю духа І. Світличного, нескореного в'язня, який, сприймаючи світ крізь ґрати, бачив всевіт, а в ньому – Україну.

Структура поетичного світу І. Світличного на проблемно-тематичному рівні складається з мотивів, які закорінені в особистому досвіді поета-дисидента, що свідомо обрав долю незламного в'язня. Водночас змістові виміри цього світу розширюються і поглиблюються в культурологічному аспекті, цілеспрямовано заданому поетом через епіграфи, алюзії, ремінісценції, цитації з творів своїх друзів, українських класиків і відомих зарубіжних авторів. Вкраплені в його тексти прізвища численних письменників, імена “вічних образів”, різної величини одиниці чужих текстів, естетичні і літературознавчі терміни – все це маркує, позначає носіїв додаткової інформації, вказує освіченому читачеві на нарощування надтекстового і підтекстового смислу, джерела асоціацій, які в свідомості читачів добудовують його образи автора – ерудита.

Поетичний світ І. Світличного – це лише одна грань його внутрішнього, духовного світу, що по-своєму, іншими засобами, на іншому матеріалі виявлявся в літературознавчих працях.

У третьому розділі – “Перекладацька діяльність І. Світличного”, який складається із трьох параграфів, наголошується, що він, як талановитий перекладач, залишив значний внесок і в цій царині творчості, і в теорії перекладу. Спостереження І. Світличного над практикою українських перекладачів, його роздуми про адекватність перекладу художніх творів, над проблемою “неперекладності” й теорією безбарвності “перекладацької мови” впливали з його літературознавчої концепції, літературно-критичного досвіду, з узагальнення власної практики перекладання, а також спиралися на кращі набутки відомих у світі перекладачів. В основі його тверджень лежала ідея функціонально-естетичної відповідності: перекладений іншою мовою твір має викликати такий (чи максимально подібний) естетичний ефект, який викликають оригінальні твори в читачів, що володіють мовою, якою писав їх автор. Праця у галузі художнього перекладу давала можливість І. Світличному за несприятливих умов хоча б частково реалізувати свій талант, можливість творчо працювати. Переклади, як і оригінальна поезія, були також своєрідною лабораторією І. Світличного-критика.

І. Світличний перекладав письменників різних народів, але найчастіше звертався до творчості французьких поетів. У цьому зв'язку І. Дзюба писав: “З однаковою вправністю – можна сказати більше: натхненністю! – відтворив він усі стильові рівні та потоки поезії Беранже: і її “вулично” – народний гумор, що часом переходить у глумливість, і добірний інтелектуальний сарказм, і політичну патетику, і громадянську розважливість, і “виходи” на м'яку довірливу лірику; відтворив гнучкість ритміки, багатство розмаїтої, стилістично “різноранжирної” лексики, органічно злученої в живу цілість єдиним поетичним подихом”⁴. Переклади П.-Ж. Беранже продемонстрували

⁴ Дзюба І. “Душа, розпластана на пласі ...” // Світличний І. Серце для куль і для рим: Поезії. Поетичні переклади. Літературно-критичні статті. - К., 1990. - С.16.

його мистецький хист. Успіх перекладів французького поета-пісняря забезпечували І. Світличному такі чинники, як досконале знання французької мови, глибока обізнаність з творчістю П.-Ж.Беранже та історичними подіями його епохи, співзвучність власного світовідчуття з мотивами оригінальних творів. Сатира П.-Ж. Беранже для І. Світличного стала тим полем діяльності, на якому він зміг легко і майстерно реалізувати власний вироблений стиль, свою творчу манеру. З французьких авторів І. Світличний перекладав П. Скаррона, Ж. Лафонтена, Ш.П. Леконта де Ліля, П. Верлена, Л. Арагона, А. Мішо, П. Елюара, Р. Шара, Ж. Сюперв'єля. Здійснив І. Світличний переклади оповідань Гі де Мопасана. Проте до перекладів прози він більше не звертався. До його кращих перекладів належать переклади Десанки Максимович, Ю. Словацького, Ц. Норвіда, а також молодих білоруських поетів Р.Барадуліна, Ю. Голуба, за творчістю яких він зацікавлено спостерігав. І. Світличний перекладав також чеських, словацьких, словенських поетів. Брав участь у підготовці антологій цих літератур українською мовою.

Творче опрацювання поетичних творів світової класики І. Світличний здійснив також у своїх поетичних переспівах. Кращим переспівом митця є його "Слово про Ігорева січ", що відзначається глибоким знанням оригіналу та наукової літератури про нього, оригінальною спробою тлумачення темних місць, своєрідним наближенням його до сучасника.

До поетичних перекладів І. Світличний, в основному, звертався в час замовчування його імені на сторінках літературних часописів після першого та другого арештів. Велику кількість творів він переклав у тюрмі та на засланні. Свої переклади І. Світличний часто друкував під чужими іменами.

Перекладацька діяльність І. Світличного – невіддільна від його творчого й громадянського подвигу, а розуміння засад адекватного перекладу – від його літературознавчої концепції та естетичних поглядів. Іван Світличний – людина, громадянин, поет, літературознавець, перекладач – надзвичайно цілісна постать, всі грані творчості якої взаємозумовлені й підпорядковані наскрізній ідеї – пафосу: утвердження цілковитої свободи людини і національної

незалежності України. З виданням його творів тільки починається освоєння духовної спадщини лідера дисидентів-шістдесятників, та його ролі в національному відродженні України. Для цього потрібно продовжувати пошуки рукописів І. Світличного, поглиблювати текстологічні студії і збирати спогади про нього, свідчення про вплив ідей і творів І. Світличного на різні верстви світового українства. Окремого лінгво-стилістичного дослідження заслуговує його перекладацька діяльність.

У висновках зроблено підсумок дослідження, суть якого сформульовано в тезах, що виносяться на захист.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВИКЛАДЕНО В ТАКИХ ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЯХ АВТОРА:

1. "Гратовані сонети" Івана Світличного. Дві редакції збірки / / Духовна і науково-педагогічна діяльність І.І.Огієнка (1882-1972) в контексті українського національного відродження: Наукові доповіді другої Всеукраїнської науково-теоретичної конференції (18-19 лютого 1997 року). - Кам'янець-Подільський - Київ, 1997. - С. 278-280.

2. Іван Світличний – критик проти шаблону і стереотипів // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Літературознавство. – Вип. № 1. / За ред. академіка Р. Гром'яка. – Тернопіль, 1997. – С. 57-65.

3. "Березіль" // Літературознавчий словник-довідник (Р. Гром'як, Ю. Ковалів та ін. - К., 1997. - С. 82-83.

4. "Вітчизна" // Літературознавчий словник-довідник (Р. Гром'як, Ю. Ковалів та ін. - К., 1997. - С. 136-137.

5. "Дніпро" // Літературознавчий словник-довідник (Р. Гром'як, Ю. Ковалів та ін. - К., 1997. - С. 208-210.

6. "Самвидав" // Літературознавчий словник-довідник (Р. Гром'як, Ю. Ковалів та ін. - К., 1997. - С. 622-623.

7. Їм інкримінували любов до рідного народу // Тернопільська газета.-1997. -16 січня.

8. Іван Світличний як літературний критик //Літературний Львів. -1997.-№ 59-60.

Добрянська І. В. Творчість Івана Світличного в контексті української літератури 50-х – 70-х років ХХ століття.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література. Львівський державний університет ім. Івана Франка. Львів, 1997.

У дисертації розглядається взаємозумовленість теоретичної, літературно-критичної, поетичної, перекладацької спадщини І. Світличного. Відтворена його літературознавча концепція, яка тісно пов'язана з перебудовчими намірами автора щодо української літератури. Охарактеризовано художній світ і жанрову систему поета, встановлено ідейно-проблемну співзвучність перекладів і переспівів І. Світличного з його оригінальною творчістю.

Ключові слова: українська поезія, літературознавча концепція, функції літературної критики, художній переклад, переспів.

Добрянская И. В. Творчество Ивана Светличного в украинской литературе конца 50-х – 70-х годов ХХ века.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература. Львовский государственный университет им. Ивана Франко, Львов, 1997.

В диссертации рассматривается взаимообусловленность теоретического, литературно-критического, поэтического, переводного наследия И. Светличного. Воспроизведено его литературоведческую концепцию, тесно связанную с авторскими намерениями перестройки украинской литературы. Охарактеризованы художественный мир и жанровая система поэта, установлено идейно-проблемное созвучие переводов и перепевов И. Светличного с его оригинальным творчеством.

Ключевые слова: украинская поэзия, литературоведческая концепция, функции литературной критики, художественный перевод, перепев.

Dobrianska I. V. The creative work of Ivan Svitlychnyi in the Ukrainian literature late 50-70 years of the XX century.

The thesis for receiving the scientific degree of the candidate of the philological sciences by speciality 10.01.01 – the Ukrainian literature. Lviv Ivan Franko State University, 1997.

It's examined the interconditionality of the theoretical, literary-critical, poetic and translative I. Svitlychnyi's heritage in thesis. It was reflected his literary-critical conception that is closely connected with the reorientational author's intentions concerning the Ukrainian literature; it was defined the poetics, the genre poet's system; the idea-problematic consonance of the translations and rehashes with the original works of I. Svitlychnyi is under the analysis.

Key words: Ukrainian poetry, literary-critical conception, functions of Ukrainian critics, art translator, rehasher.

Підписано до друку 5.09.1997. Здано до друку 8.09.1997.

Формат 60/84/16

Умовн. друк. арк 0,7

Тираж 100. Зам. № 23.

Редакційно-видавничий відділ
Тернопільського державного педагогічного університету
м.Тернопіль, вул. М.Кривоноса,2.

AB 38.839